

הקדמה

שני סוגי יצירות קיימים בספרות ההלכה: ספרות הפסק כגון הרמב"ם, הטור והשלחן ערוך וספרות התשובות כגון שו"ת הרשב"א, שו"ת המהר"ם מרוטנבורג ושו"ת הרא"ש. אולם ישנה מחלוקת בין הפוסקים: פסק הלכה ותשובה – הי מינייהו עדיף?¹ חלקם סבורים שהפסק עדיף מהתשובה כי התשובה נכתבה לעתים בחפזון: "דלפעמים האדם לא יוכל להעמיק כראוי מסיבת המהירות להשיב שואלו דבר".² לעומת זאת, רובם מעדיפים את התשובות על הפסק:

ולי נראה כי אף על פי שיראה סתירה מפסקיו [של הרא"ש] לתשובה, יש לנו לילך ליקח למעשה דבריו בתשובה, כיון דהיא תשובה לשואל היאך יעשה, אבל בפסקיו איפשר דכתב דהכי ראוי לפסוק להלכה ולא למעשה. אבל בתשובה דייק הרבה לכתוב סברתו בדקדוק להשיב תשובה לשואל שיעשה מעשה.³

וגם כתבו הפוסקים שיותר יש לסמוך על תשובות מעל הפוסקים, מאחר שמשיב הלכה למעשה, הרבה מדקדקים בה יותר ממה שכותבים לעצמם פסקי דינים, שאפשר שלא נאמר[ו הפוסקים] רק [ל]הלכה ולא למעשה.⁴

כלומר, התשובה עדיפה על הפסק משתי סיבות: א) כי היא נכתבה לשם מעשה ו"מעשה רב"; ב) וכתוצאה מכך מתעמקים יותר בשעת מעשה מבשעת לימוד גרידא.

לא באנו להכניס את ראשנו בין שני הרים ולהכריע במחלוקת זו, אולם דבר אחד ברור מעל ומעבר לכל ספק: התשובה עדיפה על הפסק מבחינה **חינוכית** כי הלומד מובל לתוך בית היוצר של המשיב והופך לשותפו ביצירה ההלכתית.⁵ הוא לא רק לומד **מה** לעשות אלא **למה** לעשות. הוא לא רק לומד את דעתו של המשיב, אלא חייב להתמודד עם דעותיהם של גדולי הפוסקים והמשיבים לאורך כל הדורות. לדוגמא, בכרך שלפנינו, חייב הלומד להתמודד עם דעת הרשב"א בעניין נטילת ידים, עם דעת ר' ישראל איסרליין בעניין קריאת המגילה, עם דעת החפץ חיים בעניין העישון, עם דעת ר' יעקב ריישר בעניין כתבי הקודש שבלו, עם דעת הרמב"ן והרדב"ז בעניין הפלגש, ועם דעת מרת בילה פלק בעניין הדלקת נרות. אין כמו ספרות התשובות להכניס את הלומד לתוך עולם ההלכה מחד ולתוך נבכי ההסטוריה של עם ישראל מאידך.

לפיכך, שמחים אנו להגיש לציבור הישראלי את הכרך הרביעי של תשובות ועד ההלכה של כנסת הרבנים בישראל. כרך זה, כקודמיו, מכניס את הקורא לבית יוצרו ההלכתי של הרב המסורתי המתמודד עם שאלות הזמן מתוך מגמה לגשר בין מסורתנו ההלכתית העשירה ודרישות הזמן והמקום.⁶ מתוך מגמה זאת ניסינו להציג כל עניין בצורה ברורה והגיונית כדי שקורא שאינו מצוי אצל ספרות ההלכה יוכל להשתתף בחוויית הלימוד. כמו כן, הפנינו לספרות עניפה בהערות וברשימות הספרות כדי לאפשר ללומד להתעמק יותר בכל נושא ולהשוות גישות הלכתיות שונות.

לבסוף, ברצוננו להודות לכל אלה שהשקיעו עמל ויגע רב בספר זה: לחברי ועד ההלכה שלא חסכו מזמנם וממאמצם כדי לכתוב תשובות ולהשתתף בישיבות הועד – חילכם לאורייתא! לרב טוביה פרידמן היו"ר הראשון של ועד ההלכה ששרת בו במשך חמש שנותיו הראשונות, התווה את דרכו וקבע את שיטות עבודתו – יהא רעוא מן שמיא שתזכה בבריות גופא ונהורא מעליא עד מאה ועשרים!⁷ לחנה גולינקין, אדוה היס, דליה לב וגילי פריצקי שהדפיסו חלק מהתשובות המופיעות בכרך זה – שלמי תודה! ואחרונה אחרונה חביבה, ליהודית שווייג, ראש אגף הפרסומים של התנועה המסורתית, שכדרכה בקודש הביאה את הספר לבית הדפוס במסירות ובזריזות – חן חן לה! יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שכשם שזכינו להשיב על שאלות אלה כן נזכה להשיב על שאלות נוספות שתתעוררנה בקרב התנועה המסורתית ודרכן נזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתנו באהבה.

הרב דוד גולינקין

יו"ר ועד ההלכה

ירושלים עיר הקודש

ג' מנחם-אב תשנ"ב

הערות

1. ראה י"ז כהנא, "הפסק והתשובה", מחקרים בספרות התשובות, ירושלים, תשל"ג, עמ' 97-107. ומנחם אלון, המשפט העברי, מהד' ג', ירושלים, תשמ"ח, עמ' 1215-1218.
2. ר' יונה נבון, שו"ת נחפה בכסף, חלק שני, אבן העזר, סימן כ"ז, עמ' קי"ז. לעוד פוסקים שסברו כך ראה כהנא עמ' 102, 104, 106 ואלון, הערות 15-16.
3. ר' משה בנבנשתי, שו"ת פני משה, חלק ראשון, סימן י"ב.
4. ר' אפרים זלמן מרגליות, בהקדמתו לשערי תשובה לאורח חיים. לעוד פוסקים שסברו כך ראה כהנא עמ' 101, 103-104, 106 ואלון, הערות 17-19.
5. להערכה דומה ראה אלון, עמ' 1215.
6. על גישת התנועה המסורתית להלכה ולהתפתחותה ראה מה שכתבתי בחוברת הלכה לימינו, מהד' ב', ירושלים תשמ"ז וכן בהקדמה לתשובות ועד ההלכה של כנסת הרבנים בישראל, כרך ג' (תשמ"ח-תשמ"ט), ירושלים, תשמ"ט, עמ' 1-3.
7. למעשה תקפו וגבורתו ראה הקובץ של מאמריו : באר טוביה, ירושלים, תשנ"ב, החלק העברי עמ' זי- י"ב והחלק הלועזי עמ' 11-26.